

Hållbarhet i Offentlig upphandling

Offentlig upphandling är en maktfaktor

Summan av värdet för offentlig upphandling är enligt statiken på området ca 700 miljarder kronor per år.

Kraven och förväntan på att vi alla lever och handlar mer hållbart ökar. Detta gäller även statlig förvaltning och upphandling av varor och tjänster.

Hållbarhet, som begrepp, i offentlig upphandling blir också allt tydligare. Agenda 2030:s inträde ökar trycket på att handla upp mer hållbart. Den uttalade önskan att verka mer långsiktigt och hållbarhet synliggörs också i lagen om offentlig upphandling, LOU, som gäller för alla upphandlande myndigheter, vilket omfattar såväl statliga som kommunala verksamheter.

Charlotte Brunlid är biträdande jurist och specialist på offentlig upphandling. Charlotte har arbetat med tillsyn och statlig verksamhet under nära 20 år.

holmgrenhansson Advokatbyrå är en av Sveriges modernaste affärsjuridiska byråer, som lägger stor vikt vid att driva ett hållbart och jämställt företag och ständig förbättring.

Kraven på Hållbar upphandling tydliggörs

Krav har funnits sedan urminnes tider, alltsedan skatter infördes. Offentlig upphandling styrs idag av EU-regler. Reglerna ska garantera "best value for money" och säkerställa en möjlighet för lika konkurrens för leverantörer.

En offentlig upphandling genomförs genom att den upphandlande myndigheten (statliga och kommunala verksamheter och bolag) annonserar en upphandling där alla dess krav och behov framgår. Intresserade leverantörer lämnar anbud som hemlighålls tills den upphandlande myndigheten öppnar alla på samma gång och utvärderar dem i förhållande till de krav som ställdes. Leverantörer som är missnöjda med resultatet kan klaga i domstol under 10 dagar.

Antal anbudsgivare minskar

Antalet anbudsgivare sjunker stadigt och har sedan 2012 sjunkit från beräknat 4,8 anbud/upphandling till 4,1 anbud/upphandling i de upphandlingar som annonserades år 2017. Man vet inte vad detta beror på, men trenden är oroväckande och analyser pågår på många håll. Visma har presenterat en rapport enligt vilken leverantörer upplever att de avstår från att lämna anbud på grund av att kraven är irrelevanta och omöjliga att uppnå. Fokus anses ligga för mycket på pris och för lite på kvalitet, vilket också uppges vara ett skäl att avstå från anbudslämning. Svenskt näringsliv föreslår en reformagenda för offentlig upphandling i en rapport. Krasst kan det bero på konjunkturella svängningar, men självklart visar siffrorna att det finns mycket att jobba på inom kravställandet. Konkurrensverket har tagit initiativ till forskningsuppdrag som syftar på att ge svaret på frågan varför antalet anbud sjunker.

Krav på hållbar offentlig upphandling

I LOU finns möjligheter att ställa krav som utgör hållbarhetskrav; både miljökrav och krav på sociala villkor, exempelvis arbetstgares villkor och en rättvis handel.

Lagar och regler efterlevs genom att lagstiftaren ställer krav på upphandlande myndigheter att kontrollera anbudsgivare. Det finns ett antal obligatoriska uteslutningsgrunder av leverantörer i upphandling. Det innebär att upphandlande myndigheter inte får anta anbudsgivare som är dömda för organiserad brottslighet, korruptionsbrott, penningtvätt, terroristbrott eller människohandel. Det innebär ett krav på upphandlande myndigheterna att kontrollera att varje företag som ska tilldelas ett offentligt kontrakt är "helt och rent" utifrån alla dessa förutsättningar. Dessutom finns en skyldighet att skriva in i varje offentligt kontrakt att säga upp även ingångna avtal om leverantören visar sig ha befunnit sig i någon

av dessa situationer vid den tidpunkt då beslut om leverantör fattats. Varje offentlig upphandling kan därför sägas utgå från ett hållbarhetsperspektiv.

När en upphandlande myndighet genomför upphandling kan också livscykelkostnader utgöra ett utvärderingskriterium. Detta är numera uttryckligen angivet i lagen. Det framgår att livscykelkostnader får omfatta kostnader för externa miljöeffekter som har anknytning till det som ska anskaffas. En förutsättning är att miljöeffekterna kan kontrolleras. Den upphandlande myndighetens metod för att bedöma kostnader för externa miljöeffekter ska grundas på objektiva verifierbara och icke-diskriminerande kriterier. De får inte på ett otillbörligt sätt gynna eller missgynna vissa av leverantörerna. Metoden ska vara tillgänglig för leverantörerna.

Kontroll av onormalt låga anbud

Upphandlande myndigheter har en skyldighet att begära att leverantörer som lämnar onormalt "låga anbud" och inom denna kan frågan till företaget gälla hur leverantören med de låga priserna avser att fullgöra kontraktet med avseende på tillämpliga miljö-, social- eller arbetsrättsliga skyldigheter. Till denna regel finns också ett krav på att förkasta det onormalt låga anbudet om det visar sig att det onormalt låga priset beror på att anbudet inte stämmer överens med tillämpliga miljö-, social- eller arbetsrättsliga skyldigheter. Enligt LOU ska en upphandlande myndighet, om det är "behövligt", kräva att leverantörer ska fullgöra kontraktet enligt angivna villkor om lön, semester och arbetstid. Det kan också krävas att samma reglering gäller för underleverantör och att leverantören ska säkerställa att så sker.

Kontroll av anti-korruption och möjligt jäv är väsentliga delar av en offentlig upphandling. Samtlig information ska komma alla leverantörer tillhanda samtidigt, dialog ska dokumenteras, rollen som offentlig tjänsteman innebär krav på objektivitet. Det finns några domar på senare tid som påminner ytterligare om detta. En handlar om polisens passupphandling och dialog med befintlig leverantör under pågående upphandling, där samma leverantör kom att lämna anbud. Den dialog som förekom dokumenterades inte och det hela slutade med en dom om jäv. Området har kommit att uppmärksammas alltmer. Det tuffa jobbet som upphandlare skulle kunna förenklas om organisationerna började

strukturera sitt hållbarhetsarbete. Man kan också lyfta fram det man redan gör, som exempelvis arbetet rörande korruption och jäv, som redan är en naturlig del av inköpsprocessen. Det blir då tydligare vilken nytta insatser har.

Hållbarhet inom Europa blir svensk lag

Hållbarhet anses betydelsefullt inom upphandlingen även i det EU-rättsliga arbete som sker sinsemellan länderna i Europa. Upphandling är styrd av EU-rättsliga direktiv. I dessa framgår regler om hållbar upphandling för att göra det möjligt att ställa krav på det, med titeln Europa 2020: *En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla*.

När ett EU-direktiv antagits på en EU-nivå ska det införas i respektive medlemsstat. Staterna har då ett antal månader på sig, senast 24 månader att införliva reglerna i nationell lagstiftning. Den svenska lagstiftaren ser till att få lagstiftningen genomarbetad och skickad på remiss till olika aktörer. Efter lagrådet har fått yttra sig utformas en proposition; ett förarbete. Därefter lagstiftar riksdagen, som blir gällande rätt. Lagar som reglerar Hållbar upphandling i enlighet med EU:s direktiv infördes år 2017 i Sverige.

Kommunalt självstyre

Den svenska demokratin är uppbyggd med ett kommunalt självstyre som innebär att kommuner sköter regionala frågor. Självstyret innebär att kommunerna sköter lokala eller regionala frågor. Självstyret utövas av beslutande församlingar som utses genom allmänna val och företräder den lokala befolkningen. Kommunerna har rätt att ta ut skatt av medborgarna för att finansiera sin verksamhet. Staten kan styra kommunerna genom lagstiftning som beslutas av riksdagen. Vad gäller statliga myndigheter, har regeringen möjlighet att styra dem genom förordningar. Beslut för att styra staten av staten behöver

inte gå via riksdagen (såvida det inte rör den statliga budgeten). Det innebär att regeringen skulle kunna besluta om t.ex. förordningar om upphandling, vilket Agenda 2030-Delegationen föreslår. Det finns redan idag exempel på förordningar som ställer krav på statlig upphandling, t.ex. förordningen om miljöbil.

Staten ställer krav på hållbart företagande

Det finns också andra sätt för regeringen att styra statlig verksamhet. Ett exempel på det är regeringens krav på de statliga bolagen att hållbarhetsredovisa och att ha ett aktivt hållbarhetsarbete.

Internationella riktlinjer gäller och tydliggör de olika områdena inom hållbart företagande; miljöhänsyn, mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, anti-korruption och affärsetik. I statens ägarpolicy för hållbart företagande inkluderas även jämställdhet och mångfald i området hållbart företagande.

Ett välintegrerat hållbarhetsfokus på en Advokatbyrå kan vara en konkurrensfördel

På holmgrenhansson anses att ansvarsfullt företagande är en möjlighet och skyldighet att alltid ta ansvar gentemot klienter och medarbetare men också framtida generationer. Det innebär i praktiken bland annat att föreningsfrihet garanteras, som facklig anslutning, och att företaget söker bättre vägar för att minska verksamhetens miljöpåverkan genom att ständigt iaktta försiktighetsprincipen. Det är en viktig princip att se till att alltid ha tillräcklig information om klienter och samarbetspartners för att säkerställa att de

möter företagets värderingar inför affärsmässiga relationer. Jämställdhet och mångfald främjas genom att aktivt verka för en arbetsmiljö som lämpar sig för alla medarbetare, arbetsmiljön ska vara fri från särbehandling, sexuella trakasserier eller kränkning på något sätt, alla medarbetare ska ha lika lön och villkor för arbete med lika prestation, svårighetsgrad och likvärdig arbetsinsats, alla medarbetare ska erbjudas möjlighet till utveckling och utbildning samt garanteras en trygg och säker arbetsmiljö. Företagskulturen innebär att anställda ges möjligheten till balans mellan arbetsliv och privatliv, oberoende av civilstånd eller hemförhållanden. En grundläggande parameter är att t.ex. att det är möjligt att göra en framgångsrik karriär inom advokatbranschen och bilda familj samtidigt. I en bransch där gamla traditioner dominerar i ägarrollerna har holmgrenhansson genom sin ägarstruktur och företagsorganisation skapat en struktur där såväl kvinnor som män har en möjlighet att nå högre positioner. Företaget lämnar anbud i upphandlingar för att leverera juridiska tjänster till stat och kommun och då efterfrågas också information om det interna hållbarhetsarbetet. Köparsidan blir alltmer uppmärksam på hur advokatbyråer sköter sin verksamhet. Långsiktigt hållbar personal och jämställdhet blir allt tydligare frågor i vår sektor.

© HÅLLBAR TILLVÄXT I SVERIGE AB 2019, all rights reserved